

LUTKOVNO GLEDALIŠČE
MARIBOR

Svetlana Makarovič

Ščeper in Mba

PREDLOGI ZA PRIPRAVO NA OGLED

Pravljica *Ščeper in mba* z ilustracijami Gorazda Vahna je izšla pri Mladinski knjigi leta 1997.

Ščeper je majhna žival, nič večja od ščepa. Ima vrečo, napolnjeno s sanjami, in to mu zadostuje. Živi mirno, samotarsko življenje, dokler se v njegovo bližino ne pritepe lisica, ki ga želi pojesti. Takrat se Ščeper odpravi iskat nov samotni kotiček, kjer pa se mu pridruži ranjeni golob. Zasede mu posteljo in Ščeper mu mora nositi hrano in vodo. Hitro se naveliča njegove družbe in si poišče nov skrit kotiček, iz katerega pa ga kmalu prežene mišja družina. Jezen se začne ščeperiti in ščeperiti in iz Ščepa zraste Ščeper.

In ker ima res rad samotarsko življenje, si ponovno poišče skrito razpoko, pred katero se kmalu naseli Mba. Mba ni črv in ni kačica, obema pa je malo podobna. In podobna je Ščeperju, saj ima tudi ona rada samoto. Vsak zase se samotno navadita drug na drugega. Ko Mba za nekaj dni izgine, Ščeper postane žalosten, in razveseli se je, ko se vrne. Postaneta prijatelja, saj drug od drugega ničesar ne zahtevata in ničesar ne pričakujeta. Obema zadostuje že bližina drugega.

O EKIPNI USTVARJALCEV

Svetlana Makarovič

Svetlana Makarovič (1939) se je po končanem študiju igre na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo najprej zaposlila v MGL, nato pa v SNG Drama Ljubljana. O svoji igralski karieri je leta 2012 v nekem intervjuju povedala:

Kot igralka se sploh nisem obnesla, morda v nekaj vlogah, a ko sem spoznala to zaku-lisje, se mi je želodec obrnil. Najraje igram v kakšni svoji lutkovni igri, kakšno lisico. Igram tudi Sapramiško, tukaj je tudi morda skrivnost uspeha te igre, ker je Sapramiška interpretirana doživeto, nič buci, buci, cviljenje, ampak sem bolečino Sapramiške podala čisto osebno. In to je prišlo do otrok. Otroci marsikaj čisto intuitivno sprejmejo, česar mnogi odrasli niso sposobni.

(Nekatere stvari je treba sovražiti, SiolNET, 5. 1. 2012)

Na začetku šestdesetih let 20. stoletja je začela s študijem različnih humanističnih ved (psihologija, pedagogika, etnologija in tuji jeziki), igrala klavir v kavarnah ter nekaj časa delala kot tajnica in vzgojiteljica otrok s posebnimi potrebami.

Njena prva pesniška zbirka *Somrak* je izšla leta 1964. Ta pesniška zbirka je temačna, prevladuje pesimizem ter tematiki strahu in tesnobe.

Tudi v njenih naslednjih pesniških zbirkah prevladuje tragično baladno razpoloženje. Njeno slovo od poezije pa predstavlja antologija njenih najboljših pesmi z naslovom *Samost*, ki je bila izdana v samozaložbi. Izdanih je bilo le 100 izvodov te knjige, od teh pa je bilo prodanih le tretjina, preostali izvodi so shranjeni kot dediščina, iz katerih naj bi se po njeni smrti financiral mariborski azil za živali.

Leta 1970 se je odločila za pot svobodne književnice. Poleg poezije in proze se je uveljavila tudi v radijskih in lutkovnih igrah za otroke ter dramah za odrasle. Ima eno najboljše bibliografij med Slovenci (napisala je več kot 300 knjižnih del). Uradno se je upokojila leta 1997.

Čeprav ima kot pesnica, pisateljica, pevka, skladateljica in režiserka eno najboljše bibliografij med Slovenci, so ji Prešernovo nagrado za življenjsko delo namenili šele leta 2000. Makarovičeva je nagrado zavrnila. Pozneje je pojasnila, da iz protesta, ker je upravni odbor sklada za življenjsko delo nagradil jezuita patra Marka Ivana Rupnika, čeprav bi po odločitvi strokovne komisije to nagrado moral prejeti slikar Gustav Gnamuš. Za Makarovičevo je bil to škandal brez primere, saj statut določa, da se nagrada lahko podeli le za javno umetniško delo, pri Rupniku pa gre za likovno opremo papeževe zasebne kapele v Vatikanu.

V svojih prozih delih je oblikovala samosvoj slog, v katerem prevladujejo živali s posebnimi imeni, premišljenim značajem in imajo arhetipski motiv odhoda od doma. Veliko njenih del je bilo tudi uprizorjenih kot gledališke igre. Med njimi je največkrat igrana *Sapramiška* (Lutkovno gledališče Ljubljana), ki je bila prvič uprizorjena 1986 in jo igrajo še danes, že leta 2012 pa je doživela 1.600 ponovitev.

In čeprav so njene pravljice med otroki izjemno priljubljene, sama pravi, da jih ne piše (samo) zanje:

Ne, ne pišem za otroke, pravljice pišem, ker mi je blizu literarni žanr in ker ljubim pravljice. Prav zato so moje pravljice najboljše v Sloveniji, o tem sem prepričana. To, kar stroka reče, me ne zanima, vem pa, da obstajajo otroci, ki so nežni in ki poslušajo pravljico z odprtimi usti in jo dojamejo tako, kot je bila povedana. In to je tisto lepo. Vsi otroci pa niso taki. In navsezadnje ne vem, zakaj je treba imeti rad vse otroke pa vse ljudi pa vse živali. Jaz navsezadnje nimam odnosa do slonov. Jaz imam rada muce, veverice, nimam rada slonov. A gre za to, da je treba do vseh živali biti pravičen in da jih je treba pustiti pri miru. Samo za to gre, za nič drugega.

(Nekatere stvari je treba sovražiti, SiolNET, 5. 1. 2012)

Eka Vogeltnik

režiserka in avtorica likovne podobe

Eka Vogeltnik (1946) je diplomirana arhitektka in slikarka. Od leta 1975 deluje kot ilustratorica, od leta 1983 tudi kot scenografka in kostumografka ter od leta 1991 kot režiserka otroških lutkovnih predstav in TV-oddaj.

Njen ustvarjalni opus obsega ilustracije več kot 30 knjig in več kot 50 uprizoritev in 20 televizijskih oddaj, ki jih je likovno opremila.

Med najodmevnejše projekte zadnjih dveh desetletij nedvomno sodijo njene režije uprizoritev v LGL (*Kdo je napravil Vidku srajčico*, 2006, *Povodni mož*, 2009, *Makalonca*, 2012, *Mojca Pokraculja*, 2015), izdala pa je tudi številne knjige o plesu in lutkovni animaciji (*Ples skozi čas in balet skozi svet*, JSKD 2008, *Okci, dober dan*, MK 2006, *Odrske pripovedke*, Modrijan 2012), za založbo Miš pa je pripravila tudi okrajšano verzijo Finžgarjeve pripovedke *Makalonca*, ki jo je opremila s fotografijami marionet, izšla pa je leta 2012.

Od leta 1998 na Fakulteti za socialno delo Univerze v Ljubljani poučuje tehnike prebujanja ustvarjalnosti na različnih področjih ustvarjalne umetnostne terapije in ustvarjalno delo z lutkami pri socialnem delu.

Za svoje delo je prejela številne domače in mednarodne nagrade, med drugim je trikrat prejela beograjsko *zlato pero* za otroške ilustracije (1975, 1980 in 1984) in *zlato lovorov venec* mednarodnega gledališkega festivala v Sarajevu za likovno opremo predstave *Zgodba južnega gozda* v režiji Janeza Pipana (1990) ...

Brina Vogeltnik

avtorica glasbe

Brina Vogeltnik (1977) je slovenska pevka, glasbenica in lutkovna animatorica. Magistrirala je na področju plastelinske animacije na Akademiji za likovno umetnost in oblikovanje v Ljubljani.

Sodeluje v plesnih in lutkovnih predstavah, v televizijskih serijah za otroke ter poučuje petje in vodi glasbene delavnice. Kot pevka je prvič nastopila s skupino Šišenska bajka na festivalu Druga godba (1999), sledil pa je prvi album z naslovom Graščakinja, ki ga je posnela s skupino String.si Vlada Batiste in za katerega je prejela nagrado zlata ptica.

Z zasedbo Brina (v sestavi Brina Vogeltnik, Jelena Ždrale, Luka Ropret, Drago Ivanuša, Nino de Gleria, Blaž Celarec) je izdala albume *Mlado leto* (2004), *Pasja legenda* (2006) in *Slečena koža* (2011) ter se z njimi vidno uvrstila na zemljevid glasb sveta. Album *Pasja legenda* je kar tri mesece zasedal vrh lestvice World Music Charts Europe, pesem *Poljanska balada* pa je bila nominirana za skladbo leta za BBC World Service, ki ga je urejal Charlie Gillet. Leta 2006 je Brina Vogeltnik kot druga predstavica iz Slovenije v zgodovini nastopila na Womex – World Music Expo, kar ji je odprlo glasbeno tržišče s turnejami po Španiji, Severni Ameriki in Mehiki. Leta 2009 je izdala album z otroškimi pesmimi *Bisergora* in ga pospremila s koncertno predstavo *BibaMica* na koncertu. Leta 2014 je z Janezom Dovčem izdala avtorski album *Pomladne sanje*. Z zasedbo *Grad gori!* pa je letos izdala istoimenski album, svoj sedmi po vrsti. Piše tudi glasbo za lutkovne predstave (*Makalonca*, LGL, *Mojca Pokraculja*, LGL, *Ščeper in Mba*, LGM).

Metka Damjan

lektorica

Po študiju slovenskega jezika in književnosti ter sociologije na Pedagoški fakulteti v Mariboru je poučevala na različnih srednjih šolah v Mariboru (Ekonomska srednja šola, Prva gimnazija Maribor, Srednja trgovaška šola), in sicer slovenski jezik s knji-

ževnostjo.

Od leta 1998 je samozaposlena v kulturi in deluje kot gledališka lektorica v skorajda vseh slovenskih gledališčih (SNG Maribor, SLG Celje, SNG Drama Ljubljana, Prešernovo gledališče Kranj, Mestno gledališče Ptuj, Lutkovno gledališče Maribor, Lutkovno gledališče Ljubljana ...). Intenzivno se ukvarja tudi s tehniko govora in diha, predvsem v Gledališki šoli Prve gimnazije, kjer dela tudi kot lektorica. Vodi delavnice o tehniki govora, retoriki, bontonu. Izvaja izobraževanja za podjetja, in sicer o rabi poslovnega jezika (Pošta Slovenije, Zavarovalnica Maribor, Talum, Krka, Podjetniški center Slovenj Gradec, Poštna banka Slovenije).

Leta 2015 je dobila Borštnikovo nagrado za dramaturški koncept Hedde Gabler.

Kar koli v življenju počne, je skorajda vedno vezano na BESEDO.

Gorazd Žilavec

igralec

Gorazd Žilavec (1973) se je rodil v Murski Soboti in se po končani Srednji šoli elektrotehnične in računalniške usmeritve vpisal na študij dramske igre na AGRFT.

Posebno ljubezen do gledališča je gojil že od otroških let, saj je že od četrtega razreda osnovne šole sodeloval v gledališki sekciji Kulturno-umetniškega društva Štefan Kovač v Murski Soboti.

Po srednji šoli je kot soustanovitelj sodeloval pri nastanku Gledališkega društva Torpedo, ki ga je v umetniško vodil. Od ustanovitve (leta 1995) do 1999 so pripravili sedem premier. Predstave Teatra Torpedo so bile zelo odmevne in večkrat nagrajene.

Leta 1996 je prejel nagrado Sklada Staneta Severja za najperspektivnejšega mladega igralca v Sloveniji (za vlogo Adriana Jadriča v predstavi Dušana Kovačevića *Metek f čelo!*).

S prihodom v Ljubljano se je seznanil z improligo (državno prvenstvo v gledaliških improvizacijah). Soustanovil je gledališko ekipo Improvokatorji, s katero so sodelovali v ligi. V štirih sezonah je bila skupina kar trikrat prvak lige, v sezoni 2000/01 pa je bil proglašen za improvizatorja leta.

Med študijem je prejel akademjsko nagrado *zlatolaska* za najbolje odigrano stransko vlogo v Shakespearovem *Kralju Learu*.

Od sezone 2015/2016 je član ansambla v Gledališču Koper.

Dunja Zupanec

igralka

Po končanem študiju na AGRFT je vrsto let sodelovala z Mestnim gledališču Ptuj, kjer je oblikovala številne vloge, na oder pa postavila tudi svoje avtorsko delo *Strahec*, nato pa še *Ferdinand se nauči peti!*. Mariborskemu občinstvu se je predstavila v SNG Drama Maribor, v Lutkovnem gledališču Maribor, sodeluje pa tudi z Mestnim gledališčem Koper. Mladi pa verjetno bolj poznajo njen glas, saj sinhronizira risanke na RTV Slovenija in na POP TV (*Krofko, Florjan, gasilski avto, Gnomeo in Julija, Midnight in Paris, Dinko pod krinko, Bali, Psi v vesolju ...*).

Za sklad JSKD opravlja strokovne ogleda otroških in mladinskih ter odraslih predstav ter vodi delavnice za mentorje gledališki krožkov in skupin. Režirala je tudi predstavo pod okriljem Andragoškega zavoda Maribor v Zavodu za prestajanje kazni zapora v Mariboru.

Tanja Lužar
dramaturginja

Tanja Lužar (1976) je po končanem študiju dramaturgije na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo najprej delovala kot dramaturginja v Drami SNG Maribor, nato pa kot asistentka režije v mariborski Operi. Za avtorski projekt *Ženska, ki sem ji bral* (Drama SNG Maribor, 2011) je pripravila dramatzacijo besedila in projekt izvedbeno vodila. V letu 2014 je sodelovala na dveh velikih turnejah Opere SNG Maribor na Japonskem (*Carmen, junij; Aida, oktober*). Na svoji dosedanji umetniški poti je sodelovala s številnimi priznanimi slovenskimi in tujimi režiserji (Mateja Koležnik, Diego de Brea, Damir Zlatar Frey, Pier Francesco Maestrini, Janusz Kica, Krešimir Dolenič ...) ter z dirigenti (Marko Letonja, Uroš Lajovic, Gianluca Martinenghi ...). Od leta 2016 je zaposlena kot dramaturginja v Lutkovnem gledališču Maribor, deluje pa tudi kot članica strokovne komisije za uprizoritvene umetnosti na Ministrstvu za kulturo in kot predsednica dveh komisij na Uradu za kulturo Mestne občine Maribor.

VODILA ZA OBRAVNAVO PO OGLEDU

O lutkah v predstavi

V lutkovnem gledališču poznamo različne vrste lutk: ročne, ročne – mimične, ročne – prstne, naglavne, lutke na palici, namizne ročne lutke, marionete ...

In v predstavi Ščeper in Mba spoznamo kar nekaj različnih vrst lutk. Ščeperja srečamo kot marioneto in namizno lutko, lisica je vrsta *bunraku* lutke, kos je lutka na palici ...

Ko lisica pripleše na oder, jo animirajo trije igralci. Gre za vrsto lutke, imenovane *bunraku*, ki izvira iz 16. stoletja z Japonske. Takšno vrsto lutke, po tradiciji, zmeraj animirajo trije animatorji. Glavni igralec animira lutkino desno roko in s tem kontrolira desni del telesa in glavo. Tako imenovani levi lutkar animira hrbet lutke in tretji lutkar animira noge.

Učenje animacije *bunraku* lutke traja desetletja, saj se animator uči animacije vsakega dela lutke posebej, vsakega pa vadi približno deset let.

Začetnik se najprej uči animacije nog, nato hrbta in šele po dvajsetih letih se lahko loti učenja animacije desnega dela telesa in glave.

Golob, miške in ena od lutk Ščeperja so namizne ročne lutke. Za te je značilno, da so animirane na mizi oziroma na podlagi, animator pa lutko drži za držalo na njenem hrbtu. S posebnim vzvodom premika njeno glavo, z drugo roko pa upravlja z lutkinimi rokami. S premikanjem lutkinega telesa ji premika noge in lutka tako hodi. Ta vrsta lutk ima gibljive sklepe; pravzaprav je podobna *bunraku* lutki, vendar je precej manjša.

Kos, ki nastopa v predstavi, je lutka na palici. Igralec jo vodi s pomočjo daljšega trdega vodila, krila kosa pa premika s posebnim vzvodom.

Ščeper v predstavi nastopi tudi kot marioneta. Marioneta je lutka na številnih nitkah, s pomočjo katerih lutkar animira lutko. Ta vrsta lutke za večino animatorjev predstavlja izziv, saj je za razliko od drugih vrst ne drži v roki, pač pa je z njo povezan s pomočjo nitk.

O značilnostih ljudi in živali

Otroška literatura Svetlane Makarovič obsega otrokom najbolj priljubljena dela. V svoji bogati karieri je napisala številne knjige, ki jih že desetletja prebirajo mnoge generacije otrok in odraslih. Njena dela, namenjena mlajšim bralcem, so pogosto sodobne živalske pravljice, v katerih nastopajo živali z lastnostmi, podobnimi človeškimi. Številne živali imajo pozitivne lastnosti, prav tako pa tudi negativne. Razmislite, katere pravljice in knjige te avtorice še poznate? *Sapramiška, Pekarna Mišmaš, Mačja preja, Coprnica Zofka, Kosovirja na leteči žlici ...*

Ščeper je samotar, ki najraje spi. Njegova najljubša in edina spremljevalka je sanjska vreča, iz katere si, za vsak dremež posebej, vzame sanje. In kaj pravzaprav so sanje? Čeprav se različni strokovnjaki že stoletja ukvarjajo s fenomenom sanj, odgovora na vprašanje, kaj so sanje, nimamo. Znanstveniki so ugotovili, da sanjajo vsi ljudje, pa tudi hišni ljubljenci in celo zlate ribice ... Zakaj torej ne bi sanjal tudi Ščeper. Sanjamo lahko podnevi in ponoči, takrat, ko spimo, pa tudi takrat, ko bedimo. Sanje so namreč tudi naše želje ... Če si nečesa zelo močno želimo in o tem veliko razmišljamo, o tem pravzaprav sanjamo.

V predstavi *Ščeper in Mba* nastopajo številne živali, ki jih lahko srečamo tudi v naravi: kos, golob, miške in lisica.

Glavna lika te predstave pa sta Ščeper in Mba, ki nista živalci, pa tudi človeka ne. Sta izmišljeni bitji, kakršne pogosto srečamo v pravljicah Svetlane Makarovič. Poznate še kakšno pravljico te avtorice, v kateri nastopa izmišljen lik? (*Kosovirja na leteči žlici, Kam pa kam, kosovirja?, Mi, kosovirji*).

Ščeper in Mba in druge živali, ki ste ji videli v predstavi, pa so na nek način vendarle podobni nam. Kako in zakaj? Imajo človeške lastnosti, razmišljajo, čutijo in tudi govorijo ... Razmislite o pozitivnih in negativnih lastnostih teh živali ...

Ščeper se ne razume s požrešno lisico, pa tudi z vsiljivim golobom ne, ob pamet ga spravijo klepetave miši in tudi odrezav kos ga nenehno jezi ... In takšni smo lahko včasih tudi ljudje. Razmislite, ali ste kdaj tudi sami klepetavi ali odrezavi.

Edina, s katero se ne prepira, je Mba. Zakaj? Imata kaj skupnega? Morda sta pa oba ljubitelja samote, tišine in redkih besed ... In morda se spoprijateljita prav zato, ker drug od drugega ničesar ne zahtevata in ne pričakujeta. In obema povsem zadostuje že bližina drugega.

Gradivo pripravila
Tanja Lužar